

**Informe de Recerca
Fase 2**

**Diàleg interreligiós i interconviccional, i acció comunitària: indicadors,
condicions i orientacions per a l'èxit**

Recerca finançada per la
Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya

Referència: DGAR22/22/000001

Febrer 2024

1. Explicació de la recerca

Després d'una recerca al voltant de *Diàleg interreligió i educació en el lleure*, l'equip [ERDISC-UAB](#) entoma la recerca *Diàleg interreligió i interconviccional, i acció comunitària: indicadors, condicions i orientacions per a l'èxit* amb l'objectiu de comprendre les condicions que configuren el diàleg interreligió i interconviccional com una bona pràctica d'acció comunitària per a la convivència a Catalunya.

L'acció comunitària es refereix a la col·laboració entre membres d'una comunitat per afrontar els reptes i millorar la qualitat de vida de la comunitat (Gomà, 2008). El diàleg interreligió i interconviccional fa referència al procés de comunicació i a la comprensió mútua entre persones de diferents tradicions religioses i/o creences.

El diàleg interreligió/interconviccional i l'acció comunitària són dues àrees d'interès creixent avui en dia, ja que la diversitat religiosa i cultural és una realitat arreu que planteja desafiaments per a la convivència i la cohesió social (Orton, 2016). Això ha quedat palès en els darrers temps, i resulta paradigmàtic el rol que aquest diàleg ha pogut jugar a l'hora de donar resposta a necessitats comunitàries, per exemple durant la pandèmia (Casavecchia et al., 2023). La literatura actual mostra la relació entre el diàleg interreligió/interconviccional i l'acció comunitària, que comparteixen l'objectiu de promoure la pau, la justícia i l'harmonia de la societat, i com aquesta relació pot esdevenir un espai per al desenvolupament de les comunitats.

La recerca

Per provar-ho, es proposa un abordatge metodològic qualitatiu, a través de la construcció d'un sistema d'indicadors i un estudi de casos múltiple, i així facilitar la identificació de les condicions personals, geogràfiques, culturals, socials, econòmiques, polítiques i religioses que fan possible aquestes pràctiques. Es tracta d'una recerca aplicada, de la qual se'n deriven productes útils per a la transferència del coneixement creat i la millora de la realitat social, com ara un mapa del diàleg interreligió i interconviccional a Catalunya, un sistema d'indicadors qualitatius per avaluar el diàleg interreligió i interconviccional com a pràctica d'acció comunitària, i una guia de suport i orientació per a la millora en aquest àmbit.

La recerca es duu a terme sobre la base de diferents casos d'estudi per tal d'identificar, fer transferència i extreure aprenentatges de 'bones pràctiques' inspiradores en una matèria tan sensible en el món en què vivim.

Objectius de la recerca

El nostre objectiu principal és comprendre les condicions que configuren el diàleg interreligió i interconviccional com una bona pràctica d'acció comunitària per a la convivència a Catalunya.

L'objectiu principal es configura en 4 objectius més específics (un per a cada fase de recerca):

1. Actualitzar el mapa del diàleg interreligiós i interconviccional a Catalunya.
2. Dissenyar i validar un sistema d'indicadors que permeti identificar bones pràctiques de diàleg interreligiós i interconviccional com acció comunitària.
3. Identificar les condicions que afavoreixen les bones pràctiques sobre diàleg interreligiós i interconviccional com una acció comunitària.
4. Elaborar una guia pràctica de suport a les comunitats que desitgen implementar el diàleg interreligiós i interconviccional com espai d'acció comunitària.

Fase 2: IDENTIFICACIÓ

En la Fase 2 de la recerca hem identificat quines pràctiques de diàleg interreligiós i interconviccional fomenten l'acció comunitària en entorns locals concrets, i quins criteris ens permeten qualificar-les com una bona pràctica.

Hem aplicat la tècnica del grup focal d'experts, mitjançant un seminari de tres sessions que s'han dut a terme en un format online:

- **SESSIÓ 1**: 24 de novembre de 2023 de 13h a 14.30h.
- **SESSIÓ 2**: 15 de desembre de 2023 de 13h a 14.30h.
- **SESSIÓ 3**: 12 de gener de 2024 de 13h a 14.30h.

Totes les sessions ha estat conduïdes pel Dr. Miquel Àngel Essomba.

El producte resultant d'aquesta fase és un sistema d'indicadors d'avaluació del diàleg interreligiós i interconviccional com a pràctica d'acció comunitària.

En el present informe incloem:

- Materials treballats en els seminaris
- Procés de construcció dels indicadors
- Sistema d'indicadors d'avaluació (primer esborrany)
- Persones que han participat en aquesta fase de la recerca

Materials treballats en el seminari

1r seminari:

Diàleg interreligiós i interconviccional, i acció comunitària:
Indicadors, condicions i orientacions per a l'èxit.

OBJECTIU GENERAL DE LA RECERCA

Comprendre les condicions que configuren el diàleg interreligiós i interconviccional com una bona pràctica d'acció comunitària per a la convivència a Catalunya.

OBJECTIUS ESPECÍFICS

1. Actualitzar el mapa del diàleg interreligiós i interconviccional a Catalunya.
2. Dissenyar i validar un sistema d'indicadors que permeti identificar bones pràctiques de diàleg interreligiós i interconviccional com acció comunitària.
3. Identificar les condicions que afavoreixen les bones pràctiques sobre diàleg interreligiós i interconviccional com una acció comunitària.
4. Elaborar una guia pràctica de suport a les comunitats que desitgen implementar el diàleg interreligiós i interconviccional com espai d'acció comunitària.

FASES DE LA RECERCA

FASE 2. SEMINARI PERSONES EXPERTES

SISTEMA D'INDICADORS (Hatry, 2014)

SISTEMA D'INDICADORS (Hatry, 2014)

1. **Definició d'objectius i fins:** En primer lloc, cal definir els objectius i les fins del sistema d'indicadors, així com definir clarament què es vol mesurar (per què és important mesurar-ho, "quina" cal assolir, les fins a assolir en relació a objectius).
2. **Identificació d'ámbits de recerca:** A continuació, s'han d'identificar les àrees i aspectes que es creuen, així com veure quines dades ja s'obtenen a l'organització, la dimensió de perfil, la dimensió d'impacte, l'abast dels processos, entre d'altres.
3. **Identificació d'indicadors:** Després cal identificar els indicadors que permeten mesurar els àmbits definits. Els indicadors han de ser rellevants, clars, consistent, precisos, accessibles, permetent i adaptables.
4. **Definició de fonts de dades i mètodes de recollida:** Per a cada indicador cal definir la font de dades i el mètode de recollida que s'utilitzarà per recollir i analitzar la informació necessària.
5. **Definició de freqüència i format de desenvolupament:** s'ha de definir la freqüència amb la qual s'han de recollir els indicadors, el format en què es fan i el tipus de resultats. Així com posar mesures internes periòdiques, trimestrals, anuals, entre d'altres.

menti.com

DIMENSIO	CONCEPTUALITZACIÓ	TIPOLOGIA	ACCIÓ COMUNITÀRIA	DIALÈG INTERRELIGIÓS COMUNITARI	CARACTERÍSTIQUES
PER QUÈ	Finalitat	Coneixement Reconeixement Intercanvi Convivència Resolució conflictes		Convivència	
QUÈ	Contingut	Religió Espiritualitat Creença Cultura Convicció		Convicció	
ON	Espai	Local Nacional Internacional Virtual		Local	
QUI	Actors	Líders religiosos Creients Ciutadania Administració Acadèmics		Ciutadania	
COM	Procés	Acció puntual Activitat Cicle Projecte Programa		Projecte	
QUANT	Interacció	Individus Grups Comunitats Organitzacions		Grups	

Diàleg interreligiós

És una relació que implica Intercanvi proactiu de les parts per a una entesa en un marc de diversitat de conviccions i creences.

L'espai de trobada i d'intercanvi entre persones i organitzacions de diferents tradicions religioses i espirituals

Procés i/o espai de trobada entre grups o comunitats de diferents confessions religioses o espirituals - a diferents nivells (escales nacionals, internacionals i locals)

Procés reflexiu al voltant del fet religiós protagonitzat per persones que expressen identitats religioses i de creença diverses

Trobada d'identitat/alteritat Esc
alta Hospitalitat Intercanvi Testi
moni Coneixement/reconeixem
ent ACTITUDS

En sentit estricte, el debat entre membres de diferents confessions religioses sobre tota mena de temes. En sentit ampli, les activitats que conjuntament puguin fer membres de diferents confessions

Intercanvi d'idees entre persones vinculades a diferents tradicions religioses sobre les propietats creences i pràctiques, però també un espai d'aproximació i coneixement des del respecte mutu

És la interacció entre dos o més logos que tenen com a punt de partida, de trajectòria o de finalitat l'àmbit religiós, espiritual o de creences

2n seminari:

DIMENSIO	CONCEPTUALITZACIÓ	TIPOLOGIA	ACCIÓ COMUNITÀRIA	DIÀLEG INTERRELIGIÓS COMUNITARI	CARACTERÍSTIQUES
PER QUÈ	Finalitat	Coneixement Reconeixement Intercanvi Convivència Resolució conflictes Defensa dret culte/llibertat religiosa Acció		Convivència Acció Defensa	- Construeix vincles socials que permeten protegir drets individuals i suport - Trencament barreres simbòliques - Prevenció de conflictes disfuncionals (discreció) - Necessitat en les comunitats més estigmatitzades socialment (acabar amb l'estigmatització) - Condicions per al diàleg igualitari (prèvies): * pes del que es diu, no qui ho diu * coneixement i reconeixement per passar de la coexistència a la convivència * absència de relació, absència de conflicto – necessitat de construcció - Partir de la intel·ligència cultural - Sentiment de pertinença, sentir-se part - Gestió de diàlegs en espais socials no contemplats: escoles
QUÈ	Contingut	Religió Espiritualitat Creença Cultura Convicció Tradicions		Convicció Acció	- Compatibilitat entre la convicció i l'acció - De l'acció a la convicció - Amplitud dels grups com condició perquè sigui possible - Aprofitar els espais diversos en els quals ja es produeix la interacció: escola, treball, etc. - promoció. - Importància d'incrementar el coneixement, per superar els efectes no desitjats de la secularització – que genera grups minoritzats - El contingut és la resultant dels processos de negociació i acord entre les persones participants, d'acord amb les seves necessitats
ON	Espai	Local Nacional Internacional Virtual		Local	- Iniciatives no locals contribueixen a fomentar que es pugui donar el DIÍ en un entorn local (efecte de modelatge) – factor de motivació i empena (creació i suport de xarxa)

					- En els entorns metropolitans el local es tradueix en escala de barri - Dificultats de trobar grups DII en entorns no urbans o ciutats mitjanes – minoritaris en entorns rurals i poblacions petites – limitacions per espais - Experiències que intenten revertir: Olot, Vic, Manresa... Son viables si hi ha voluntat, però les persones implicades son les mateixes i existeixen dificultats de relleu – similar a altres experiències associatives. En el DII el relleu és molt important - El diàleg DII ha de ser institucionalitzat? Distinció entre el DII formal/informal
QUI	Actors	Líders religiosos Creients Ciutadania Administració Acadèmics		Ciutadania	- Els ens locals no han de tenir un paper per promoure DII – mediatitza la participació i la condiciona en l'interès, no en la voluntat - Que un ajuntament segui a la taula comunitats religioses sense cap treball previ pot ser motiu de conflicte - L'ajuntament gestiona l'expressió del fet religiós, el diàleg DII ha d'estar en mans de la ciutadania - Diferència entre Taula Interreligiosa i Grup de Diàleg – es pot aconseguir una síntesi (cas de Guissona) - El DII ha d'estar format i fomentat per la ciutadania, però calen lideratges (des de l'àmbit social) - En entorns urbans d'excessiva fragmentació social, l'administració pot jugar un paper de promoció sense capitalitzar el rol
COM	Procés	Acció puntual Activitat Cicle Projecte Programa		Projecte	- Estabilitat i sostenibilitat en el temps per construir la confiança – procés llarg / grups estables
		Individus Grups			
QUANT	Interacció	Comunitats Organitzacions		Grups	

3r seminari:

SEGUIMENT DE PROJECTES COMUNITARIS DE DIÀLEG INTERRELIGIÓS I INTERCONVENCIONAL PROPOSTA DE SISTEMA D'INDICADORS 12 gener 2024 Generalitat de Catalunya Departament de la Presidència UAB	FONTS DOCUMENTALS - Community Development Institute. (2018). <i>An introduction to Community Indicator Programs</i>. University of Northern British Columbia. - Congdon et al. (2020). <i>Assessing the Impact of Community-Level Initiatives</i>. US Department of Health and Human Services. - Dubin, D. & Natori, Y. (2020). <i>Community-based project assessment using the indicators of resilience in SEPLS: Lessons from the GEF-Satoyama Project</i>. <i>Current Research in Environmental Sustainability</i>, 2, 100016. - Licandro et al. (2019). <i>Implementation of the ISO 26000 Guidelines on Active Participation and Community Development</i>. <i>Social Sciences</i>, 8, 263. - Phillips, R. (2003). <i>Community Indicators</i>. American Planning Association. - UNICEF. (s.d.). <i>Minimum Quality Standards and Indicators for Community Engagement</i>. UNICEF. - Weaver, L. et al. (2020). <i>Approaches to Measuring: Community Change Indicators</i>. Tamarack – Institute for Community Engagement.	QUANTITATIU VERSUS QUALITATIU
CRITERIS I ACCIONS DE QUALITAT 	1. FINALITAT 1.1. Les participants construeixen vincles socials estables. 1.2. Les participants reben suport per satisfer les seves necessitats. 1.3. Les participants comprenen el sentit de conviccions religioses o creences diferents a la pròpia. 1.4. El diàleg establert garanteix l'escolta activa de totes les veus. 1.5. Les participants incrementen el sentiment de pertinença a la comunitat.	2. CONTINGUT 2.1. Les participants s'impliquen en accions socials que milloren la vida de les persones. 2.2. Les participants incrementen la diversitat d'identitats religioses i de conviccions al si dels grups de diàleg. 2.3. Les participants estableixen les accions socials de manera dialogada. 2.4. Les accions socials responen a necessitats detectades de la comunitat. 2.5. Les accions socials promogudes des del diàleg interreligiós i interconvencional s'estén a d'altres espais socials (p.e. l'escola).
3. ESPAI 3.1. Les participants tenen referents nacionals i/o internacionals de diàleg interreligiós i interconvencional. 3.2. Les participants en entorns urbans pertanyen a un mateix barri o districte. 3.3. Les participants en entorns rurals pertanyen a una mateixa comarca. 3.4. Les participants amb responsabilitats de coordinació dels grups de diàleg interreligiós i interconvencional preparen un relleu que garanteix la seva continuïtat. 3.5. La comunitat reconeix les experiències de diàleg interreligiós i interconvencional informals.	4. ACTORS 4.1. Les accions socials de diàleg interreligiós i interconvencional són d'iniciativa social. 4.2. Els lideratges de les accions socials de diàleg interreligiós i interconvencional pertanyen a la ciutadania. 4.3. Els ens locals gestionen l'expressió del fet religiós i de creences en l'espai públic. 4.4. Els ens locals participen en les accions socials de diàleg interreligiós i interconvencional amb un rol subsidiari. 4.5. La comunitat distingeix entre "taules de coordinació" i "grups de diàleg".	5. PROCÉS 5.1. El nombre de participants creix. 5.2. Les accions socials basades en el diàleg interreligiós i interconvencional es mantenen estables en el temps. 5.3. Les participants avaluem l'impacte de les seves accions socials basades en el diàleg interreligiós i interconvencional. 5.4. Les participants elaboren documents per comunicar la seva experiència. 5.5. Existeixen participants sense vinculació a un grup religiós o de creença.

Procés de construcció dels indicadors

Amb l'objectiu de dissenyar i validar un sistema d'indicadors per identificar pràctiques de diàleg interreligiós i interconviccional com acció comunitària i debatre la seva adequació i valor en el context català, s'han realitzat tres sessions de treball en grups focals formats per representants de l'àmbit del diàleg interreligiós i interconviccional, persones expertes en la qüestió des de l'àmbit d'estudi o des de l'administració pública i el tercer sector (veure Taula *infra* 'Persones que han participat en aquesta fase de recerca').

En aquestes sessions s'ha partit dels materials prèviament elaborats pel grup ERDISC (veure *supra*) per a establir un debat per poder identificar els àmbits i criteris clau del diàleg interreligiós i interconviccional en l'acció comunitària i treballar en la seva validació a partir de la detecció de les pràctiques de diàleg interreligiós que fomenta l'acció comunitària en entorns locals concrets, i de quins criteris permeten qualificar-les com una bona pràctica.

El marc teòric per al disseny del sistema d'indicadors prové de les contribucions de Hatry (2014). Així, en la seva configuració s'han tingut en compte criteris de rellevància, claredat, consistència, precisió, accessibilitat, pertinència i adaptabilitat.

Finalment, s'han dut a terme les tres sessions previstes en línia: una primera per a la clarificació conceptual i la identificació de categories; una segona per al disseny d'indicadors *stricto sensu*; i una tercera per validar la proposta inicial. El grup de debat ha estat format per nou participants que representaven l'administració pública, organitzacions socials i el món acadèmic. La dinàmica del grup s'ha basat en el *brainstorming*, la discussió oberta i el consens.

En els focus grup es van identificar sis categories clau que es convertirien en l'estructura bàsica del nostre sistema d'indicadors:

- Categoria 1 – Sentit individual. En aquesta categoria volíem desenvolupar indicadors que ens permetessin monitorar i avaluar el significat vital que té el diàleg interreligiós basat en l'acció comunitària per als seus participants. Indicadors que posessin èmfasi en el creixement personal de les persones implicades.
- Categoria 2 – Sentit social. Estretament relacionada amb la categoria anterior, vam considerar una categoria per a reunir indicadors sobre el significat social del diàleg interreligiós basat en l'acció comunitària. Aquí, el nucli a avaluar és el potencial d'aquest diàleg per imprimir un impacte social significatiu.
- Categoria 3 – Contingut. En aquesta categoria volíem dissenyar indicadors que relacionessin el diàleg interreligiós basat en l'acció comunitària amb l'enfocament temàtic d'aquest diàleg.

- Categoria 4 – Context. En aquesta categoria volíem proporcionar indicadors que contribuïssin a aclarir la qualitat del diàleg interreligiós basat en l'acció comunitària segons els espais en què tant aquest diàleg com l'acció tenen lloc.
- Categoria 5 – Actors. En aquesta categoria volíem dissenyar indicadors que ens permetessin avaluar la qualitat del diàleg interreligiós basat en l'acció comunitària segons la tipologia d'actors socials que han participat en els processos de diàleg.
- Categoria 6 – Procés. En aquesta categoria volíem plantejar un conjunt d'indicadors que ajudessin a aclarir la qualitat del diàleg interreligiós segons els mètodes utilitzats i la gestió de l'activitat.

Després d'aquestes decisions preliminars, va quedar evident que els indicadors haurien de ser qualitatius i, per tant, aprofundir en la intersubjectivitat dels membres del focus grup. A través d'un procés creatiu utilitzant la tècnica del *brainstorming*, i posteriorment un procés de reflexió autoregulada que garantís una validació simultània del contingut, el focus grup va desenvolupar una proposta preliminar d'indicadors qualitatius, que es poden veure en el següent apartat.

Sistema d'indicadors d'avaluació (primer esborrany)

SISTEMA DE CRITERIS DE QUALITAT DEL DIÀLEG BASAT EN L'ACCIÓ

1. CRITERIS RELATIUS A LA FINALITAT DEL DIÀLEG

Relatives al sentit del diàleg per les participants

- 1.1. Les participants construeixen vincles socials estables i de confiança mútua.
- 1.2. Les participants reben suport per satisfer les seves necessitats.
- 1.3. Les participants coneixen el sentit de conviccions religioses o creences diferents a la pròpia.
- 1.4. Les participants incrementen el sentiment de pertinença a la comunitat.
- 1.5. Les participants estableixen relacions basades en una perspectiva intercultural de la diversitat.

Relatives al sentit del diàleg per a la societat

- 1.6. El diàleg establert garanteix l'escolta activa de totes les veus.
- 1.7. El diàleg establert afavoreix la promoció dels drets i les llibertats de les persones participants.
- 1.8. El diàleg establert aspira a la transformació de la societat i n'és una referència.
- 1.9. El diàleg establert repercuteix positivament en la millora de les comunitats religioses participants.
- 1.10. El diàleg establert normalitza la presència del fet religiós en l'espai públic de manera equilibrada.

2. CRITERIS RELATIUS AL CONTINGUT DEL DIÀLEG

- 2.1. Les participants s'impliquen en accions socials que milloren la vida de les persones.
- 2.2. Les participants incrementen la diversitat d'identitats religioses i de conviccions al si dels grups de diàleg.
- 2.3. Les participants estableixen les accions socials de manera dialogada.
- 2.4. Les accions socials responen a necessitats detectades de la comunitat.
- 2.5. Les accions socials promogudes des del diàleg interreligiós i interconviccional s'estén a d'altres espais socials (p.e. l'escola).
- 2.6. Les accions socials tenen en compte la xarxa d'organitzacions socials del context en el qual es produeix el diàleg.

3. CRITERIS RELATIUS AL CONTEXT DEL DIÀLEG

- 3.1. Les participants tenen referents nacionals i/o internacionals de diàleg interreligiós i interconviccional.
- 3.2. Les participants en entorns urbans pertanyen a un mateix barri o districte, o a una mateixa comunitat de referència compartida.
- 3.3. Les participants en entorns rurals pertanyen a una mateixa comarca, o a una mateixa comunitat de referència compartida.
- 3.4. Les participants amb responsabilitats de coordinació dels grups de diàleg interreligiós i interconviccional preparen un relleu que garanteix la seva continuïtat.
- 3.5. La comunitat reconeix les experiències de diàleg interreligiós i interconviccional informals.
- 3.6. La comunitat reconeix els grups de diàleg com referents d'acció comunitària.
- 3.7. El diàleg es pot dur a terme en espais públics i neutres que poden ser percebuts com comuns per part de les participants.

4. CRITERIS RELATIUS ALS ACTORS DEL DIÀLEG

- 4.1. Les accions socials de diàleg interreligiós i interconviccional son d'iniciativa social.
- 4.2. Els lideratges de les accions socials de diàleg interreligiós i interconviccional son colideratges participats per la ciutadania, les comunitats religioses i les administracions públiques.
- 4.3. Els ens locals gestionen l'expressió del fet religiós i de creences en l'espai públic.
- 4.4. Els ens locals participen en les accions socials de diàleg interreligiós i interconviccional amb un rol subsidiari.
- 4.5. La comunitat distingeix entre "taules de coordinació" i "grups de diàleg".

5. CRITERIS RELATIUS AL PROCÉS DEL DIÀLEG

- 5.1. El nombre de participants creix.
- 5.2. Les accions socials basades en el diàleg interreligiós i interconviccional es mantenen estables en el temps.
- 5.3. Les participants avaluen l'impacte de les seves accions socials basades en el diàleg interreligiós i interconviccional.
- 5.4. Les participants elaboren documents per comunicar la seva experiència, compartir-la amb tothom de forma oberta i projectar-la socialment al conjunt de la ciutadania.
- 5.5. Existeixen participants sense vinculació a un grup religiós o de creença.

Persones que han participat en aquesta fase de recerca

NOM I COGNOMS	CÀRREC / INSTITUCIÓ
Arnau Oliveres	AUDIR
Sergio Arevalo	AUDIR
Francesc Torrediflot Freixes	Associació Unesco pel Diàleg Interreligiós
Víctor Albert	Investigador, ISOR - UAB
Carles Armengol	Director, DGAR
Lena de Botton	Coordinadora, CREA
Ariadna Solé	Tècnica, OAR
Agustí Iglesias	Tècnic, DGAR
Eva Torres	Coordinadora, Grup DI Manresa
Jenabou Dembaga	Fundació Pere Tarrés
Francesc-Xavier Marín	Islamòleg, URL / Consell assessor per la diversitat religiosa

Per part d'ERDISC:

NOM I COGNOMS	TASQUES
Miquel Àngel Essomba	Preparació i conducció dels seminaris, elaboració materials resultants, supervisió general
Anna Tarrés	Gestions administratives dels seminaris, gestions amb Comitè d'ètica
Maria Nadeu	Gestions administratives dels seminaris, contacte amb experts, elaboració informe Fase 1